

IQTISODIY TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA QISHLOQ JOYLARIDA AYOLLARNI ISH BILAN BANDLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI

Mamadjanova Tuygunoy Axmadjanovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti "Iqtisodiyot" kafedrasini mudiri, PhD,
dotsent

Abduraimova Nigora Abdugapparovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti magistranti

Annotasiya. Maqolada ayollar bandligi muammolari ko'rib chiqiladi, tahlil qilinadi omillar, ijtimoiy mexanizmlarning qator chora-tadbirlari taklif etiladi. Qayd qilinadi iqtisodiy rivojlanishning ushbu bosqichida ayollar bandligi istiqbollari kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish bilan chambarchas bog'liq stva. Qishloq ayollari bandligini oshirish yo‘llari ham ko‘rib chiqildi. Ayollarni ish bilan ta'minlash tizimini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar berildi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy mexanizmlar, ayollarning samarali bandligi, talab va ta'minot, telekommunikatsiya, oilaviy biznes, gender tengligi, mehnat munosabatlari, ayollarning ijtimoiy faolligi

1.Kirish

Dunyoda innovatsiyalarni amaliyotga joriy etish sharoitida mehnatga layoqatli ayollar bandligini ta'minlash mexanizmlarini takomillashtirish chin, maqsadli ilmiy izlanishlarga alohida e'tibor beriladi qator muammolarga ilmiy yechim topishga qaratilgan sa'y-harakatlar. Shu munosabat bilan, maxsus muhimlik tartibga solishning yangi jarayonlarini nazariy tushunish orqali erishiladi ayollar bandligi, omillarning butun majmuasini o'rganish, ayollar bandligini shakllantirish va rivojlantirish qonuniyatlarini keltirib chiqaradi mehnat munosabatlarini tashkil etishda mintaqaviy o'zgarishlarni rivojlantirish ny, shuningdek, ayollar bilan individual ishlash.

Bugungi kunda ayollar bandligini ta'minlash muammosi mavjud iqtisodiyotda alohida ahamiyatga ega bo'lib, eng muhim makroiqtisodiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining mikrofon xususiyatlari.

Hozirgi vaqtda ham jahon, ham milliy iqtisodiyotning rivojlanishi ayollar bandligiga e'tiborni kuchaytirishga olib keladi. Ta'minlash - qishloq ayollarini ish bilan ta'minlash va ular o'rtasida ishsizlikni kamaytirishdan iborat ayniqsa murakkab ijtimoiy-iqtisodiy muammolar. Ular ishlatilganda bunda nafaqat mehnat bozorining umumiy qonunlarini hisobga olish kerak, balki ayollar bandligining o'ziga xos xususiyatlari [1].

2. Tadqiqot metodologiyasi

qitiisodiy transformatsiya sharoitida qishloq joylarida ayollarni ish bilan bandligini oshirish yo'llarini tadqiq etishda abstrakt fikrlash, tizimli yondashuv, kompleks baholash kabi metodlardan foydalanildi.

3. Tahlil va natijalar

Bandlikni rivojlantirishning samarali ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmi ayollar o'z tabiatiga ko'ra, bir qator elementlardan iborat bo'ladi.

Bu borada yaratish bo'yicha qator tizimli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda yarmini tashkil etadigan ayollar uchun munosib ish o'rinlari mamlakat aholisining soni, ayollarni ish bilan ta'minlash siyosatini ishlab chiqish va qisqartirish ular orasida ishsizlik darajasini pasaytirish. Bandlik vazirligi ma'lumotlariga ko'ra va O'zbekiston Respublikasining mehnat munosabatlari, ishsizlik darajasi qayta davlat 2018 yilda 9,3% ni tashkil etdi. Taqqoslash uchun, xuddi shu davrda 2017 yilda 5,2% ni tashkil etdi. Mamlakatimizda yoshlarning ishsizlik darajasi 30 yoshgacha bo'lganlar - 15,9%, ayollar uchun - 13,4%. Mamlakatda ko'paytirishga mo'ljallangan tub islohotlar rejasi ishlab chiqilgan xotin-qizlarning jamiyatdagi o'rni va eng avvalo tegishli choralarni ko'rish ularning bandligini ta'minlash. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2018-yil 28-dekabr kuni Oliy Majlisga Murojaatnomasida shunday dedi: “Xotin-qizlar va yoshlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash yanada kuchayishi kerak mustahkamlangan. 13 000 dan ortiq ayollar hali ham yashayotgani achinarli. qiyin sharoitlarda va amaliy choralarga qaramay ishlamaydi bu yil olingan” .

Bizningcha, ayniqsa, qishloq joylarda xotin-qizlarni ish bilan ta'minlash har xil. murakkab ijtimoiy-iqtisodiy hodisa bo'lgan mahalliylik leniye, maxsus tadqiqotlarni talab qiladi. Bu ishda maqsad to'g'ri o'rganish, umumiy qonunlarga munosabatni hisobga olish va bandlik tamoyillari. Ayollarning samarali bandligini o'rganish ushbu kontseptsianing asosiy maqsadlarini ham ochib beradi:

— talab va taklif hajmi, tarkibi va nisbatini shakllantirish qishloq ayollari uchun iqtisodiyotning real ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda va mehnat bozori;

— tartibga solish orqali qishloq ayollari o'rtasida ishsizlik darajasini pasaytirish

mehnat munosabatlari orqali talab va taklifni muvozanatlash, muvozanatlash mehnat bozorini rejalashtirish va qishloq infratuzilmasini rivojlantirish;

— mehnat va tadbirkorlikni to'liq amalga oshirish uchun sharoit yaratish mehnatga layoqatli aholi o'rtasida mehmonxona faoliyati, ni oshirish foyda va innovatsiyalar haqida jamoatchilikni xabardor qilish, yaratish davlat tomonidan qabul qilingan.

Shuni ta'kidlash kerakki, samarali elementlarning o'zaro ta'sirini o'rganish qishloqda ayollarni ish bilan ta'minlashning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari nafaqat mantiqiy va funktsional, balki eng muhimi, ushbu mexanizmning asosiy xususiyatlarini qamrab oladi.

Bundan tashqari, kamsitishning barcha shakllariga barham berish to'g'risidagi konventsiya

ayollarni kiyish ham o'ziga xos muammolarni ta'kidlaydi 1 qaysi bilan qishloq joylarda yashovchi ayollar duch keladi. Hamkorlikda Konventsiyaning 14-moddasiga muvofiq “Ishtirokchi davlatlar qabul qiladilar ayollarga nisbatan kamsitishlarni bartaraf etish bo'yicha quyidagi choralarni ko'riladi qishloq joylarida: rasmiy va norasmiy barcha shakllarga bo'lgan huquq ish bilan ta'minlash orqali ta'lim va tarbiya ishga joylashish yoki o'z-o'zini ish bilan ta'minlash; ular teng iqtisodiy bo'lishi kerak imkoniyatlar va ijtimoiy faoliyatning barcha turlarida ishtirok etish

Hozirgi vaqtda ayollar bandligini taqsimlashni hisobga olgan holda, milliy iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida (milliy iqtisodiyot tarmoqlari stva), ularning qishloq xo'jaligidagi ulushi 27,8%, ta'lim sohasidaniya, madaniyat, san'at, fan va ilmiy xizmat ko'rsatish – 19,9%. Shuningdek, tarmoqlarda savdo, umumiy ovqatlanish - 13,1%, sog'liqni saqlash, jismoniy madaniyat - 12,6%, sanoatda - 10,9%. Shunday qilib, birgalikda ma'lumotlarga ko'ra, qishloq xo'jaligida ayollar bandligi hali ham yuqori va xizmat ko'rsatish va qayta ishlash sanoatiga yo'naltirilishi kerak dangasalik, nodavlat rivojlanishi esa- iqtisodiyotning sektori. Ayollar bandligining yo'nalishi, ko'lami va o'zgarishlari Iqtisodiy islohotlar jarayonida chinlar ko'p jihatdan ularga bog'liq boshlang'ich bandlik holati va eng muhim ijtimoiy-iqtisodiy ayollarning mimik xususiyatlari. Bu qo'llab-quvvatlashga

bo'lgan ehtiyojni keltirib chiqaradi ishlaydigan ayollar, ayniqsa, mehnatga layoqatli qishloq ayollari orqali gender stereotiplarini yo'q qilishga qaratilgan institutlarni tashkil etish turlari va optimal ijtimoiy-demografik siyosatni amalga oshirish.

Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2 sentabrdagi Farmonlari 2019 yil “Xotin-qizlarni ta'qib va zo'rvonlikdan himoya qilish to'g'risida” va “Huquq kafolatlari to'g'risida” va ayollar va erkaklar uchun imkoniyatlar” mavzusida jamoat joylarida ishga joylashish gender tengligi sohasida ishlab chiqarish ijobiy tomonga ega ta'sir qilish, garchi qonun ishga joylashishda gender tengligini nazarda tutsa ham munosabatlar, hali foydalanilmagan va foydalanilmagan vazifalar mavjud ayollarning bozorda munosib o'rin egallashi uchun imkoniyatlar yaratdi mehnat. Ushbu muammoni hal qilish uchun uni ishlab chiqish va amalga oshirish kerak milliy, mintaqaviy va mahalliy bandlikka ko'maklashish dasturlari boshqaruvning barcha darajalarida davlatni amalga oshirish vositasi sifatida ayollar bandligi siyosati. Bizning fikrimizcha, bugungi kunda ishsiz ayollar guruhlarini aniqlash va ijtimoiy foydalanish zarur rivojlantirish uchun ularning bandligini ta'minlovchi mexanizmlari rag'batlantirish uchun umummilliy maqsadli bandlik dasturlari ayollarga ish izlash, ularning iste'dodi va imkoniyatlarini rag'batlantirish va ular duch keladigan to'siqlarni kamaytiradi.

Shu bilan birga har bir oila uchun sharoit yaratib berish vaqtida sti biznes va har bir tuman va shaharda barqaror daromad manbaiga ega mamlakatlar, ayniqsa borish qiyin va qiyin iqlim sharoitida, Strategiya hayot sharoitlarini yaxshilaydi va turmush darajasini oshiradi.

“Har bir oila – tadbirkor” dasturi amalga oshirildi ijobiy o'zgarishlarga olib keladi. U har tomonlama ta'minlaydi imtiyozlar berish orqali tadbirkorlik tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash kreditlar berish va davlatga tizimli amaliy yordam ko'rsatish biznesni tashkil etish va amalga oshirishning barcha bosqichlarida xayriya organlari oilaviy tadbirkorlik xizmatlarini tubdan kengaytirish va boshqa bir qator aniq chora-tadbirlar.

Olimlarning fikricha, “Ayollar mehnatidan samarali foydalanish uchun, asosan, ko'p bolali oilalar uchun ishlash uchun sharoit yaratish kerak moslashuvchan ish vaqtini va qisqartirilgan ishni qadrlaydigan ayollar kun.

Hozirgi vaqtda qishloq joylarda bandlikning moslashuvchan shakli ishlatilishi mumkin:

- qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarishda shaxsiy yordamchi tomorqalarda;

— buyurtma asosida iste'mol tovarlari ishlab chiqarish (bichish kiyim-kechak, trikotaj, hunarmandchilikning ayrim turlari va boshqalar);

- turli xil qurilish va ta'mirlash ishlarini ta'minlash (uyalar, transport, radio va televidenie);

- nomoddiy xizmatlar ko'rsatish (yosh bolalarni parvarish qilish, qayta tiklash ariza berish, tibbiy xizmatlar va boshqalar)” [2].

Bizning fikrimizcha, ayollar bandligining ortishi eko-qishloq mehnat bozorini jadal yaxshilash. Bundan tashqari, ishsizlar sonini real sharoitda baholash imkonini beradi iqtisodiy rivojlanishdir va yo'llarini aniqlash uchun reja bo'lib xizmat qiladi ularning qisqartmalari. Shu munosabat bilan quyidagi choralarni ko'rish tavsiya etiladi:

— yangi biznes tuzilmalari bo'yicha ma'lumotlar bazalarini muntazam yangilab turish, innovatsion innovatsion loyihalar, jamoat tashkilotlari;

— ijtimoiy faollik va kasb sifatini yanada oshirish ayollarning umumiy ta'limi;

– oilaviy tadbirkorlikni yanada rivojlantirishga ko'maklashish;

- xususiy korxonalar, kasanachilik va hunarmandchilik, shuningdek, boshqalar tadbirkorlik faoliyatining ayrim shakllari;

— rivojlantirish bo'yicha xalqaro tajribani keng targ'ib qilish kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari tomonidan xotin-qizlar bandligi

— ijtimoiy ta'minot bo'yicha muntazam monitoring olib borish uy vazifasi uchun kafolatlar;

– milliy hunarmandchilikni rivojlantirish asosida, uzluksiz oilaviy tadbirkorlik subyektlariga imtiyozli kreditlar berishni davom ettirish.

Xotin-qizlarni tadbirkorlik sohasiga jalb etish bitta ayollar muammosini yumshatishning eng samarali vositalaridan biri osmondagi ishsizlik.

Iqtisodiyotni modernizatsiya qilish sharoitida ayollarning rolini kuchaytirish zarur qishloq mehnat bozorida obodonlashtirish yo'lidagi to'siqlarni bartaraf etish ularning raqobatbardoshligi. Agar asosiy e'tibor yaxshilashga qaratilgan bo'lsa kasbiy va malakali ko'nikmalar, oldindan tayyorgarlik sohasidagi bilimlar tadbirkorlik, bu orqali to'siqlarni bartaraf etishga erishish mumkin

kasb-hunar ta'limi muassasalari faoliyatini rivojlantirish, qaysi qishloq ayollarini tadbirkorlik asoslariga o'rgatadi. O'zbekiston Respublikasida 2018-yilda

3 trln 242 mlrd ayollar tadbirkorligini rivojlantirish bo'yicha 50 000 dan ortiq ayollar kasbiy ta'lim oldi. 26 ming xotin-qiz ish bilan ta'minlandi, 10401 nafar nogiron ayollar kasanachilik bilan ta'minlandi.

Ayni paytda mamlakatimizda 280 ming ishsiz fuqaro ro'yxatga olingan. Ayollar, shundan 62,0 foizi qishloq joylarda yashaydi. Shularga asoslanib ma'lumotlarga ko'ra, hududlarda mehnat bozorining real bo'lishi maqsadga muvofiqdir ishni tizimli ravishda olib borish zarur. Nima Masalan- ayollar mehnat va farzand tarbiyasini oila bilan birlashtira olishi biznes.

Qishloqda ayollarning bandligi va ishsizligi sabablarini baholash maqsadida ishlab chiqilgan sotsiologik so'rov natijalari asosida hudud metodikasi “Mehnat o'rtasidagi ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni baholash ish bilan band va ishsiz ayollarga beriladigan mablag'lar”. Buni amalga oshirishda ish beruvchilar va ishsizlar o'rtasidagi munosabatlarni aniqlash uchun metodologiya ishchi ayollar Qashqadaryo, Samarqand, Jizzax viloyatlari, Qoraqalpog'iston Muxtor Respublikasi va bo'lgan selektiv sotsiologik tadqiqot o'tkazilgan.

4.Xulosa

Bizning fikrimizcha, bunyodkorlik ishlarini izchil davom ettirish iqtisodiy zonalarda, kichik biznes va oilaviy ob'ektlarda - imtiyozlar hisobidan yangi ish o'rinlari respublika tadbirkorligi- tijorat banklarining kreditlari, korxonalarini tashkil etish uchun qayta ishlashda eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarish sanoat, xizmat ko'rsatish sohasi va kasanachilik xorijiy investitsiyalar moliya-kredit tizimining samaradorligini oshiradi va yangi ish o'rinlari yaratamiz.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Bobanazarova J. X. oshirishning samarali ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari. Qishloq joylarda ayollarning bandligi // Jamiyat va iqtisod. M. : Nauka, 2019. No 11. B. 111.
2. Bobanazarova J. X., Bozorova S. Qishloq ayollarining ishsizligini shartlar asosida kamaytirish. O'zbekiston Respublikasini modernizatsiyalash // Yosh olim. 2014 yil. 1-son (60). S. 339.
3. Volkova E. A. Zamonaviy mehnat bozorida ayollarning o'rni // Iqtisodiyot masalalari va boshqaruv. M., 2016 yil. 5-son.

4. Mamadjanova, T. A., & Baymirzaev, D. N. (2019). The possibility of increasing the export potential of fruits and vegetables in Uzbekistan. *Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology*, 1(3), 120-124.

5. Mamadjanova, T. (2020). Uzbekistan's agricultural export competitiveness in Russia. *Архив научных исследований*, 33(1).

6. Mamadjanova, T. UZBEKISTAN'S AGRICULTURAL EXPORT COMPETITIVENESS IN RUSSIA.

7. Mamadjanova, T., & Normurodov, A. (2022). Improving the Efficiency of Cultivation and Export of Agricultural Products: In Case Surkhandarya. *Asian Journal of Technology & Management Research (AJTMR) ISSN*, 2249(0892).

8. Mamadjanova, T. A. (2020). Ways of the Marketing Strategy Forming of Fruit and Vegetable Products. *Asian Journal of Technology & Management Research [ISSN: 2249–0892]*, 10(01).

9. Mamadjanova, T. (2020). МЕВА-САБЗАВОТ КОРХОНАЛАРИДА ЭКСПОРТГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН МАРКЕТИНГ СТРАТЕГИЯЛАРИНИ ИШЛАБ ЧИҚИШ. *Архив научных исследований*, 33(1).

10. Mamadjanova, T. (2020). ЎЗБЕКИСТОНДА ТАШҚИ САВДО ВА УНИНГ ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ АҲАМИЯТИ. *Архив научных исследований*, 33(1).

Research Science and
Innovation House